

Jerzy Starnawski

Zofia Ciechanowska (1896-1972)

Rocznik Towarzystwa Literackiego imienia Adama Mickiewicza 9, 199-203

1974

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. KRONIKA ŻAŁOBNA

Jerzy Starnawski

ZOFIA CIECHANOWSKA

(2 kwietnia 1896-25 maja 1972)

O Hieronimie Łopacińskim (1860-1906), z profesji nauczycielu łaciny i greki w lubelskim gimnazjum rosyjskim, a z prac swych licznych — językoznawcy i i etnografie, nie piastującym katedry uniwersyteckiej, gdyż uniwersytetu polskiego w zaborze rosyjskim nie było, napisał swego czasu uczeń jego, Bolesław Wolski:

A chociaż obce języki wywodzi,
Gdy przeoblecze profesorski strój,
To czują dobrze Jego uczni młodzi.
Że On najwięcej kocha język... swój¹.

Słowa te pasują znakomicie do Zofii Karoliny Ciechanowskiej. Urodzona i wychowana w Krakowie, córka Stanisława, profesora anatomii w Uniwersytecie Jagiellońskim, studiowała w roku 1914/1915 germanistykę i romanistykę w Wiedniu, a następnie przez trzy lata germanistykę i polonistykę w UJ. Studia uwieńczyła doktoratem na podstawie pracy pt. *Początki znajomości Goethego w Polsce. Czasy przedromantyczne. Brodziński. Mickiewicz (1924)*. W 30 lat po promocji doktorskiej Centralna Komisja Kwalifikacyjna dla Pracowników Nauki przyznała jej tytuł naukowy docenta (1954). W latach 1925-1966 pracowała w Bibliotece Jagiellońskiej (od r. 1958 na stanowisku wicedyrektora), w latach 1950-1952 wykładała na filologii germańskiej UJ, w momencie likwidacji tego kierunku studiów osieroconego przez śmierć Adama Kleczkowskiego, w latach 1956-1964 dojeżdżała z wykładami na filologię germańską KUL, gdzie od r. 1961 sprawowała obowiązki kierownika zamierającej niestety sekcji. Od 1927 r. była członkiem Towarzystwa Literackiego im. Adama Mickiewicza, wybrana do Zarządu Oddziału Krakowskiego w dniu 17 grudnia tego roku², od 1937 r. należała do Komisji Historycznoliterackiej PAU, w latach

1946-1952 sekretarowała Komisji Filologii Zachodnioeuropejskiej PAU, była członkiem Komisji Historycznoliterackiej PAN w Krakowie, członkiem Komitetu Neofilologicznego PAN, członkiem Towarzystwa Naukowego KUL.

Tak wygląda biografia Zofii Ciechanowskiej. Dorobek naukowy jest niemal w całości kontynuacją przedmiotu dysertacji doktorskiej. Z poetów niemieckich prym dawała w całej swej naukowej twórczości Goethemu, badając przede wszystkim dzieje jego polskiej recepcji. Z literatury polskiej zajmowała się przede wszystkim Brodzińskim i Mickiewiczem. Dysertacja doktorska ujrzała światło dzienne w druku w wersji niemieckiej pt. *Die Anfänge der Goethe — Kenntnis in Polen*³. Jej „odpryski” czy fragmenty ogłaszane po polsku były nader liczne⁴. W latach swej młodości naukowej pisała nadto przeglądy recenzyjne z prac historycznoliterackich polskich⁵; o współczesnej germanistyce polskiej informowała czytelnika obcego w artykule pt. *Die polnische Germanistik*⁶. Szczególnie ważne jest syntetyczne przedstawienie dorobku historycznoliterackiego Polski w latach 1921-1926. Pamiętajmy, że nie wychodził jeszcze wówczas „Rocznik literacki”, a obok przeglądów Ciechanowskiej mamy za te lata jedynie odpowiednie artykuły w „Przeglądzie Humanistycznym” z lat 1922-1925 redagowanym przez Wiktora Wąsika.

W czwartym dziesiątku lat naszego wieku autorka prac o polskiej recepcji Goethego zajęła się szerzej nieco komparatystyką. Zapowiedzią jakiejś większej nie zrealizowanej pracy był artykuł pt. *Literatura niemiecka a polska w XVIII wieku. Stan badań*⁷; dowodem zajęcia się innymi pisarzami, tym razem dziewiętnastowiecznymi, była praca pt. *Literatura niemiecka w Polsce w pierwszych latach romantyzmu. Materiały. I. Grillparzer w Polsce. II. Dwa nie znane przekłady z Kleista*⁸. Komparatystka, znająca szereg języków, zajęła się przekładami naszej epopei narodowej na języki zachodnioeuropejskie⁹. Ze względu na przyjaźń ze Stefanem Georgem pociągnął Ciechanowską zapomniany zupełnie w latach przedwojennych Waclaw Rolicz *Lieder*¹⁰. W latach powojennych przedstawiła (za pośrednictwem Mieczysława Brahmery) w Towarzystwie Naukowym Warszawskim referat pt. „*Faust*” Goethego w Polsce¹¹; na łamach „*Twórczości*” opublikowała bardziej syntetyczny artykuł pt. *Twórczość Goethego w Polsce*¹²; w Komisji PAU przedstawiła w stanie roboczym przygotowywaną *Bibliografię Goethego w Polsce*¹³. Tę ostatnią pracę prowadziła u schyłku życia jako redaktor zespołu w Bibliotece Jagiellońskiej, ale realizacji przedsięwzięcia nie doczekała. Nie został ani przez nią samą, ani pod jej redakcją wykonany temat zasługujący na monografię bibliograficzną, taką jaką otrzymali u nas: Wergiliusz, Horacy (dwukrotnie), Arystofanes, Dante (dwukrotnie), Szekspir, Puszkina, Lew Tołstoj. A nie mogą nam przecież wystarczyć prace bibliograficzne nad recepcją Goethe-

go w Polsce z końca XIX i z początku XX w.¹⁴ Czego nie zdołała przedstawić w formie monografii bibliograficznej, przekazała czytelnikom jako rozprawę w odpowiednich partiach świetnego wstępu do *Wyboru poezji Goethego* w BN (1955, Ser. II nr 48). W tomie tym, należącym do najlepiej opracowanych w całej II serii BN, zwraca uwagę nie tylko wspomniana partia o polskiej recepcji poety. Cały wstęp uznać trzeba za najlepszy zarys monograficzny Goethego w języku polskim, z radością powitać należy doskonały dobór tekstów i szeroki wachlarz tłumaczy, których rejerstruje odpowiedni słownik¹⁵. W rok później obdarzyła czytelników tomów BN *Egmontem* w przekładzie Kazimierzy Iłakowiczówny, z wstępem — zgodnie z potrzebą wywołaną przez dramat historyczny — na poły historycznym, na poły literackim (1956, BN Ser. II nr 104). Rezultatem wielu lat pracy było najpoważniejsze w naukowej biografii Ciechanowskiej odejście od Goethego, tom pt. *Niemiecka ballada romantyczna* (1963, BN Ser. II nr 142). Stanowi ów tom znakomite pendant do analogicznego tomu *Ballada polska* w opracowaniu Czesława Zgorzelskiego przy współudziale Ireneusza Opackiego (1962, BN Ser. I nr 177).

Jako badaczka Mickiewicza przemówiła Ciechanowska po wojnie dwukrotnie: w Mickiewiczowskim, świetnie zredagowanym, tomie „Pamiętnika Literackiego” z roku 1948 ogłosiła obszerny biogram *Malarza Sprawy Walentego Wańkowicza*¹⁶, w V tomie *Dziół* w Wydaniu Narodowym i Jubileuszowym przygotowała objaśnienia. Tom mieści: pisma filomatyczne, estetyczno-krytyczne i opowiadania.

Jako badaczka Brodzińskiego dała się poznać nielicznemu gronu współpracowników komitetu redakcyjnego *Dziół* pisarza pod przewodnictwem Stanisława Pigionia. Przedsięwzięcie szeroko zakrojone nie w całej rozciągłości przybrało kształt realny. Ukazały się tylko w dwu tomach *Poezje* w opracowaniu Czesława Zgorzelskiego (1959) i również w dwu tomach *Pisma estetyczno-krytyczne* w opracowaniu Zbigniewa Jerzego Nowaka (1964). Ślad pracy Ciechanowskiej pozostał tylko — poza wewnętrznymi recenzjami — w obszernym elaboracie pt. *Materiały i notatki do twórczości Kazimierza Brodzińskiego*¹⁷.

Współpraca z KUL zawiązana na kilkanaście lat przed śmiercią pozostawiła dwa ślady w publikacjach tamtejszego środowiska. W zbiorowej książce o Juliuszu Kleinerze przedstawiła jego sylwetkę jako neofilologa i komparatysty¹⁸; w „Rocznikach Humanistycznych” opublikowała swą ostatnią rozprawę komparatystyczną pt. *Stefan George i Wacław Rolicz-Lieder — ich translatorska wzajemność*¹⁹.

W licznych artykułach z zakresu bibliotekarstwa ogłaszanych w prasie już od 1928 r. dała się poznać jako naukowiec tej właśnie dziedziny. Przed wojną najczęściej pisywała w „Przeglądzie Bibliotecznym”, po wojnie w „Biuletynie Biblioteki Jagiellońskiej”. W związku z rocznicami dwu

wielkich poprzedników na niwie bibliotecznej włączyła się Ciechanowska do zbiorowego hołdu. Skreśliła sylwetkę *Karola Estreichera jako historyka literatury*²⁰ i *Jerzego Samuela Bandtkiego jako bibliotekarza i bibliotekoznawcy*²¹. Liczne hasła pióra Zofii Ciechanowskiej pomieścił już przed wojną, również po wojnie, *Polski słownik biograficzny*.

Ubocznym zainteresowaniem polonistki-germanistki-komparatystki siedzącej głównie w romantyzmie, po części w oświeceni, była literatura staropolska. Przez czas jakiś stale brała udział w konferencjach staropolskich IBL a jeszcze w zaraniu swej twórczości naukowej opublikowała pracę pt. *Samuela Przypkowskiego parafraza hymnu Te Deum*²².

Była Ciechanowska humanistką wielokierunkową, wypowiadała się w pracach obliczonych nie na błyskotliwość lecz na rzetelność naukową, złej roboty nie uprawiała nigdy, w każdej pracy czy to przyczynkarskiej jedynie, czy też stanowiącej bardziej „zaokrągloną” całość posuwała naukę naprzód.

Przypisy

¹ Rękopis Biblioteki im. Hieronima Łopacińskiego w Lublinie sygn. 559. Wiersz z 30 IX 1901; por. Jerzy Starnawski, *Z lubelskiej tradycji filologii klasycznej*. „Roczniki Humanistyczne” 6 z. 2:1957 s. 150.

² Por. Józef Spytkowski, *Studium historii literatury polskiej w UJ w latach 1910-1945*. W: *Dzieje Katedry Historii Literatury Polskiej w UJ. Zarys monograficzny*. Kraków 1966 s. 220.

³ „Germanoslavica” R. 1:1931/1932 s. 388-407; R. 2:1932/1933 s. 14-43.

⁴ *Zródła artykułu Kazimierza Brodzińskiego „O pieśniach ludu niemieckiego i angielskiego” (1819) i zawarte w nim przekłady poezyj Herdera i Goethego*. „Pamiętnik Literacki” R. 20:1923 s. 174-183; *Kazimierza Brodzińskiego przekład ballady morlackiej Goethego*. „Pamiętnik Literacki” R. 20:1923 s. 183-186; *Nie znana recenzja przekładu „Fausta” Klingemanna (1819)*. „Pamiętnik Literacki” R. 20:1923 s. 189-191; *Mickiewicz a Goethe. Ze studiów nad znajomością Goethego w Polsce*. „Pamiętnik Literacki” R. 21: 1924/1925 s. 92-125. Odb. Lwów 1925; *Echa „Wertera” w Polsce*. „Przegląd Powszechny” R. 42:1925 t. 165 s. 321-333. Nadb.; *Kazimierz Brodziński jako pierwszy tłumacz Goethego w Polsce*. „Pamiętnik Literacki” R. 25:1928 s. 205-237. Odb. Lwów 1928; *Twórczość Goethego a romantyzm polski. Cz.1. Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU* R. 37:1932 nr 10 s. 15-19. Odb. Kraków 1932; o stosunku literatury polskiej do *Fausta* — „Czas” R. 84:1932 nr 76.

⁵ *Historia literatury polskiej w ostatnim pięcioleciu*. „Przegląd Powszechny” R. 43:1926 t. 169 s. 47-68, 204-224; t. 170 s. 218-248, 353-372; t. 171 s. 136-154. Odb. Kraków 1926; *Prace historycznoliterackie w roku 1926*. „Przegląd Powszechny” R. 44: 1927 t. 174 s. 89-117, 231-248, 355-367. Odb. Kraków 1927. W latach 1927-1939 współpracowała na łamach pisma w dziale *Przegląd piśmiennictwa*.

⁶ „Slavische Rundschau” R. 7:1935 nr 4 s. 246-252.

⁷ W: *Zjazd Naukowy im. I. Krasickiego we Lwowie 8-10 czerwca 1935*. Księga *re'eratów*. Lwów 1936 z. 1 s. 20-34; toż — „Pamiętnik Literacki” R. 33:1936 s. 20-34.

⁸ W: *Prace Historycznoliterackie. Księga zbiorowa ku czci Ignacego Chrzanowskiego*. Kraków 1936 s. 323-346.

⁹ „*Pan Tadeusz*” w językach zachodnioeuropejskich. Uwagi o metodzie oceny przekładu. Sprawozdania z czynności i posiedzeń PAU R. 41:1936 nr 7 s. 189-191.

¹⁰ Por. *Notatki do życia i twórczości Wacława Rolicz Liedera*. „Pamiętnik Literacki” R. 34:1937 s. 110-114.

¹¹ Sprawozdania. TNW R. 42:1949, druk 1950, s. 50-53.

¹² R. 5:1949 nr 8 s. 81-95.

¹³ Sprawozdania [...] PAU R. 51:1950 nr 3 s. 98-100.

¹⁴ Ludwik Kurtzmann, *Goethe w Polsce*. Poznań 1887. Odb. z „Warty”; Edmund Kołodziejczyk, *Goethe w Polsce. Rzecz literacko-bibliograficzna*. Kraków 1913.

¹⁵ S. CLXXV-CLXXXII. — Edytorka tomu doczekała drugiego wydania (1968), zaś w zbiorowym wydaniu *Poezji Goethego* opracowała t. 2 (1960).

¹⁶ „Pamiętnik Literacki” R. 38:1948 s. 429-475.

¹⁷ „Zeszyty Naukowe UJ”. Filologia nr 1:1955 s. 47-86.

¹⁸ *Juliusz Kleiner jako neofilolog i komparatysta*. W: *Juliusz Kleiner. Księga zbiorowa o życiu i działalności*. Lublin 1961 s. 97-112.

¹⁹ „Roczniki Humanistyczne” T. 13 z. 3:1965 s. 47-80.

²⁰ W: *Księga pamiątkowa ku czci Karola Estreichera (1827-1908). Studia i rozprawy*. Kraków 1964 s. 328-369.

²¹ „Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej” R. 20:1970 nr 1-2 s. 5-23.

²² W: *Szymon Szymonowicz i jego czasy. Rozprawy i studia*. Zamość 1929 s. 261-274.